

מדד המלחמה והשלום

נובמבר 2009

פרופ' אפרים יער ופרופ' תמר הרמן

המחאה של גופי הימין השונים נגד החלטת הממשלה בדבר הקפאת הבנייה בהתנחלויות, המחאה המתמשכת של השמאל נגד בניית גדר ההפרדה, והתופעות האחרונות של סרבנות חיילים על בסיס פוליטי, הביאה אותנו לחזור ולבדוק במדד החודש את עמדות הציבור כלפי סוגי מחאה שונים והלגיטימיות שלהם.

באשר למחאה אזרחית, מצאנו כי בהשוואה לעבר חלה עלייה ניכרת בשיעור אלה הסבורים כי במקרים קיצוניים, כאשר אזרחים סבורים שמדיניות הממשלה פוגעת קשות באינטרס הלאומי של ישראל או לחילופין בזכויות היסוד של הפלסטינים, מותר לאזרחים אלה לנקוט פעולה אלימה כמו התנגדות בכח לפינוי ישובים או לבניית גדר ההפרדה - 17.5% - כיום בהשוואה לכמחצית מכך במדידות השונות שנערכו במסגרת המדד בשנות ה-90 ובראשית העשור הנוכחי (73% סבורים כי שימוש באלימות אסור בנסיבות אלה ולשאר אין דעה ברורה). לא זו בלבד שמדובר בעלייה משמעותית בתמיכה הציבורית בשימוש במחאה אלימה, הרי שתרגום למספרים מוחלטים של האחוז הנמוך לכאורה התומך באלימות, פירושו שקרוב למיליון איש ואישה מהאוכלוסייה היהודית בישראל בגילאים 19 ומעלה תומכים כיום בזכות לנקוט בדרכים אלימות נגד מדיניות הממשלה כאשר זו מנוגדת להשקפותיהם בנושא השלום והביטחון. אין ספק שמדובר בדגל אדום כשמדובר בתפיסת שלטון החוק וכי זהו אות מבשר רעות כאשר ליציבות הדמוקרטיה הישראלית.

באשר לתופעות של סרבנות בקרב חיילי צה"ל, הרי רוב הציבור הישראלי-יהודי מתנגד להן בין אם הן באות מימין או משמאל. כך, 77% שוללים את זכותם של חיילים מן השמאל לסרב לשרת בשטחים בגלל התנגדותם לכיבוש ו 63% שוללים את זכותם של חיילים מן הימין לסרב לקחת חלק בפינוי יישובים יהודיים בשטחים. ואף על פי כן אי אפשר להתעלם ממיעוט לא מבוטל – 18% במקרה של סרבנות שמאל ו 29% במקרה של סרבנות ימין - התומכים בסרבנות אידיאולוגית כזו אצל חיילים בשירות סדיר. יש לציין כי כאן לא חלה עלייה משמעותית התמיכה בזכות הסירוב בהשוואה לעבר. יתר על כן, כיום כבעבר שיעור המתנגדים לסרבנות מצד השמאל הוא מעט גבוה יותר משיעור המתנגדים לסרבנות מצד הימין. כלומר קיימת יציבות רבה לאורך זמן בשיעור ובמבנה התנגדות הציבור לסרבנות של חיילים על סוגיה השונים.

בחנית שאלת הסרבנות על פי מידת הדתיות של המרואיינים מלמדת שהרוב בקרב בכל הקבוצות – חרדים, דתיים, מסורתיים וחילונים – מתנגד אמנם לזכות של השמאל לסרב בשטחים, אך שלא כצפוי, שיעור התמיכה בזכות זו גבוה יותר דווקא בקרב החרדים (32%) והדתיים (31%) מאשר בין המסורתיים (20%) והחילונים (12%). את ההסבר לממצא תמוה לכאורה זה ניתן אולי למצוא בממצאים לגבי התמיכה בזכות הסירוב של הימין להשתתף בפינוי יישובים: כאן שיעורי התמיכה עומדים על 66% בקרב החרדים, 50% בין הדתיים, 25% בין המסורתיים ו- 12% בקרב החילונים. נראה אפוא שהציבור החרדי והדתי מגלה בחלקו "הבנה" לזכות הסירוב של חיילי השמאל כדי להצדיק את זכות החיילים מן הימין לסרב להשתתף בפינוי יישובים. בניגוד לפער בשיעורי התמיכה (וההתנגדות) של החרדים והדתיים כלפי שני סוגי הסרבנות, החילונים והמסורתיים מגלים אותה מידה של תמיכה (והתנגדות) כלפי סרבנות חיילים משני צדי המפה הפוליטית. פילוח העמדה בנושא הסרבנות על פי קבוצות גיל מראה כי התמיכה בסרבנות היא הגבוהה ביותר בקרב המרואיינים הצעירים ביותר (גילאי 19-24) אפשר להסביר את הדבר רק בקרבה בגיל בין המרואיינים לסרבנים למרואיינים, ואולם ייתכן שמדובר בתופעה בעלת השלכות עתידיות משמעותיות על הדמוקרטיה הישראלית שמי שנכנסים כיום לגיל ההשפעה הפוליטית חשים פחות מחויבות לציות לחוק.

יציבות מצאנו גם בעמדות הציבור בשאלה התופסת כיום מקום נכבד בשיח הציבורי: למי צריך חייל דתי לציית אם יש ניגוד בין פקודות הצבא לבין הפסיקה של רבנים בנושא של פינוי יישובים. ממצאי הסקר הנוכחי, הוזהים כמעט לממצאי סקרים קודמים שבהם נבדקה שאלה זו, מראים רוב גדול - 75.5% לדעה שעל החייל לציית לפקודות הצבא, שעה ש 15.5% בלבד גורסים שהוא צריך להישמע לפסיקה של הרבנים. כצפוי, כמעט כל התומכים בדעה שעל החיילים לפעול לפי פסיקת הרבנים באים מקרב מצביעי המפלגות החרדיות והדתיות.

נושא נוסף שבדקנו הפעם נוגע לויכוח שפרץ סביב הדו"ח שפורסם לאחרונה ושקבע כי ארגוני זכויות האדם וארגוני השלום ניזונים מכספים המועברים אליהם על ידי גופים רשמיים אירופיים, התומכים בארגונים אלה כדי להגביר את הביקורת והלחץ הפנימי על ממשלת ישראל. גם כאן ניסינו לעמוד על העמדה העקרונית של הציבור לגבי תרומות לארגונים כאלה. הממצאים מורים כי 59% מתנגדים לתרומות מחו"ל לעומת 28% התומכים בהן (השאר אינם יודעים). ממצא מפתיע למדי הוא כי רוב - 55% (לעומת 35%) - אף סבורים שאין הבדל עקרוני בעניין זה בין תרומות של גופים יהודיים ושל גופים שאינם יהודיים. עם זאת, הציבור חצוי ממש בשאלה האם יש הבדל עקרוני בין תרומות הניתנות על ידי גופים מדיניים "רשמיים", כמו האיחוד האירופי או ממשלות זרות, לבין תרומות המגיעות מגופים לא מדיניים, כמו ארגוני נוצרים ארצות הברית או תורמים פרטיים: 43% סבורים שיש הבדל עקרוני בין סוגי התורמים ו 44% חושבים ההיפך. ואולם מבין מי שחושבים שיש הבדל עקרוני בין סוגי התורמים, 51% - המייצגים כחמישית מכלל הציבור - סבורים שיש לאסור בחוק על ארגונים ישראלים לקבל תרומות מגופים רשמיים או ממשלתיים זרים, שעה ש 37% מתנגדים לחוק כזה.

מדד משא ומתן:

מדגם כללי: 50.3; מדגם יהודי: 47.8

מדד המלחמה והשלום ממומן על ידי "תוכנית אוונס ליישוב סכסוכים וגישור" באוניברסיטת תל-אביב. את הראיונות הטלפוניים ביצע מכון ב. י. כהן באוניברסיטת תל-אביב ב-9-8 בדצמבר 2009, והם כללו 512 מרואיינים/ות, המייצגים את האוכלוסייה הבוגרת בארץ (לרבות יש"ע והקיבוצים). טעות הדגימה למדגם בגודל זה היא כ- 4.5%.